

INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA I NOVINARSTVO (ITN) – 18 GODINA POSLIJE

Nenad Prelog :: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti ::
nenad@edemokracija.hr

Sigurno ima onih koji vole i žele sve kvantificirati – oni vjerojatno očekuju da je ovaj tekst prepun tablica i grafikona iz kojih bi (ako imaju dovoljno strpljenja, volje i znatiželje) saznali koliki je postotak izlaganja koja je priredilo dvoje ili troje autora, iz koje je zemlje (naravno nakon Hrvatske) bilo najviše sudionika, koje su teme bile najzastupljenije, koliko minuta, redaka, slajdova je u prosjeku imalo pojedino izlaganje, i tako dalje, i tako dalje. Analizirani bi bili i paneli (pozvana izlaganja, broj diskutiranja i sl.), a možda i gdje smo i kada organizirali zajedničku večeru ili izlet...

No, to mi nije namjera, a zapravo mi je za gotovo većinu podataka koje bi dala takva analiza i potpuno svejedno.

Dubrovačke konferencije (kao i tečajevi, pa i radionice koje su bile njihov sastavni dio) ipak su nešto drugo od nizanja podataka. Iako je ova, 2013. godina proglašena godinom „velikih podataka“ (*big data*), bit ću tako slobodan da ne budem u trendu, neću vizualizirati, zanemarit ću mogućnost konstrukcije infografike, odoljet ću sirenskom zovu slaganja vremenske crte (*timeline*) gdje bi se lijepo poredani nalazili svi važniji događaji iz povijesti konferencije Informacijska tehnologija i novinarstvo (iako, nikad se ne zna...) te ću pokušati napisati tekst u nadi da to još uvijek nije potpuno zaboravljeni oblik komuniciranja.

Konferencija Informacijska tehnologija i novinarstvo (konačno) je odrasla, proteklog je ljeta postala punoljetna!

Ta činjenica baš nikome, osim roditeljima, ništa ne znači; uostalom, ako je porod bio (relativno) težak, djetinjstvo je bilo onakvo kakvo i treba biti: mnogo znatiželje, malo lutanja, ponešto igre, puno učenja. Pubertet nas je ipak malo namučio – odjednom je tema kojom smo se dugo vremena jedini u zemlji bavili postala vrlo „in“: gotovo svaki mjesec netko je organizirao i pozivao na slične skupove i rasprave, tematski brojevi (znanstvenih, ali i popularnih) časopisa natjecali su se u objavljivanju radova o novim medijima, teme *online* novinarstva i uopće korištenja informacijskih tehnologija u novinarstvu, odnosno u medijima, odjednom su se našle u nastavnim planovima i programima, pojavili su se i specijalistički studiji na tu temu. Više nismo bili sami; s jedne strane, bilo je mnogo jednostavnije opisivati predmet interesa konferencija, ali se istovremeno pojavila konkurencija, a malo je onih koji mogu sudjelovati na više skupova tijekom jedne godine. No ipak, ITN je bio i ostao drukčiji, nikada nije težio masovnosti – pa je stoga uvijek bilo vremena za raspravu; podjednaka je pozornost posvećivana najistaknutijim imenima svjetske i domaće znanosti, kao i studentima poslijediplomskih studija ili medijskim djelatnicima koji inače ne dolaze na znanstvene konferencije. Upravo su na tom skupu svoju premijeru doživjela prva *online* izdanja u Hrvatskoj (npr. *Glas Istre* 1997.), tu smo imali priliku vidjeti beta-verzije *Vjesnika* i *Slobodne Dalmacije*, HINA je prezentirala svoj informacijski sustav, a pratili smo i različite pristupe u obradi (*Vjesnikove*) novinske dokumentacije. Već 2001. godine otvorili smo temu slobode na internetu, a godinu ili dvije poslije raspravljali smo o utjecaju novih medija na odnose s javnošću i na javnu diplomaciju.

Uostalom, evo i popisa nekih tema koje su našle svoje mjesto na konferencijama tijekom proteklih desetak godina:

treba li i zašto uložiti ljudske i financijske resurse u *online* izdanje / kako stjecati prihode od *online* izdanja (oglasi, pretplate, plaćanje „po pogledu“, sadržaji „na zahtjev“ itd.) / koji su modeli proizvodnje i uređivanja sadržaja najprimjereniji za pojedine platforme / kriza tiskanih medija / kakvo obrazovanje za digitalno novinarstvo / tehnike i alati digitalnog novinarstva / integritet sadržaja i pohrana digitalnih publikacija / digitalizacija (novinske) dokumentacije / blogovi i građansko novinarstvo / digitalne enciklopedije danas i ovdje / informacijsko društvo i informacijska ekonomija / etika digitalnih medija / autorska prava na *webu* / mreža i sloboda informacija / e-udžbenici i e-nakladništvo / e-učenje / kultura interneta / *web* i istraživačko novinarstvo / strategija informatizacije Hrvatske / odnosi s javnošću i informacijske tehnologije / novi mediji i „revolucije“ u pojedinim zemljama / što je WikiLeaks promijenio u razumijevanju komunikacijskih procesa u svijetu / ACTA, PIPA, SOPA, CISPA / globalizacija i medijska industrija / digitalni (informacijski) jaz / e-vlada i e-demokracija / informacijske tehnologije i javna diplomacija / digitalna pismenost / društveno odgovorno ponašanje kompanija / elektronički identitet / informacijska/medijska ekologija.

Što smo sve naučili na konferencijama?

Sloboda interneta (ili slobodna „proizvodnja informacija“, njihova komunikacija i korištenje na internetu) jest sigurno jedan od pojmova koji se najviše spominjao posljednjih godina (ne samo na Googleovu pretraživaču). Riječ je o temi koju gotovo svatko promatra iz drugog kuta. U posljednje vrijeme posebno se ističe problem temeljnih ljudskih prava, što sigurno uključuje privatnost, izostanak bilo kakve kontrole od strane trećih (bilo vlada i ostalih „državnih“ tijela, legalnih ili tajnih, bilo ogromnog broja tvrtki koje su na različite načine došle do podataka o tome kako živimo i radimo, odnosno što želimo, pa nam u tome namjeravaju „pomoći“...), nepovredivost razmjene ideja, stavova i ostalih oblika izražavanja koji su namijenjeni unaprijed određenim primateljima, a ne svekolikoj javnosti. Čak i ako mislimo da smo neke podatke uništili, izbrisali, već će se pronaći načini da se i to pročita, odnosno pregleda bez našeg znanja i, naravno, suprotno našoj volji. Takozvani „digitalni zaborav“, preporuka o pravu svake osobe da ona sama, svojevrijedno u potpunosti može nepovratno uništiti sve informacije koje je sama stavila na mrežu (najčešće na neku od društvenih mreža), uključujući i one koje je o njoj netko drugi stavio, još uvijek je samo skup načela na papiru (ili nekom drugom nositelju sadržaja...), a praksa je, naravno, drukčija. Paradoks je u tome da neke države vrlo efikasno mijenjaju zabilježenu prošlost i/ili sadašnjost bez obzira na to na kojem su mediju bile zabilježene (jedan od novijih primjera pratili smo u Sjevernoj Koreji), a oni koji bi po svim ljudskim i inim zakonima trebali biti vlasnici „svojih“ informacija to nikako ne uspijevaju.

Sve je više onih koji privatnost promatraju kao pravo na osobnost i život kojim možemo sami upravljati, samostalno donoseći odluke o tome što, kada i kako želimo podijeliti s drugima, a nitko ne bi trebao imati pravo (ili bolje rečeno mogućnost) da bez naše suglasnosti s bilo kojom izlikom koristi podatke koje je sakupio i pohranio (bez našeg znanja) u cilju promicanja interesa koji nemaju veze ni s načinom kako je do tih podataka došao,

a još manje s našim viđenjem sebe i svoje misije u svijetu u kojem živimo. Privatnost je u svakom slučaju preduvjet slobode mišljenja i izražavanja, pa ako postoji i najmanja vjerojatnost da određeni režim ili samo neki njegovi dijelovi (uz znanje ili bez znanja vrha vlade) sustavno narušavaju ne samo naša prava već prvenstveno našu slobodu, jasno je da živimo u neslobodnom društvu.

Društvene mreže ili društveni mediji (kako ih ponekad nazivamo) od samog nastanka (a to je bilo – iako će to rijetko tko povjerovati – tek prije desetak godina) neprestano su u središtu pozornosti sudionika konferencija. Dugo ih nitko nije shvaćao previše ozbiljno – novi oblik druženja, mogućnost da ponovo sretnemo davno izgubljene ili zaboravljene prijatelje, trenutačno slanje informacija na veliki broj adresa (onima za koje pretpostavljamo da bi ih te informacije mogle zanimati), i to je bilo uglavnom sve. Facebook je dugo bio samo potencijal, a bilo je malo onih koji su gledali dovoljno daleko u budućnost da ostvare sve mogućnosti koje su se počele pojavljivati. To me podsjetilo na onu čuvenu rečenicu kojom je De Gaulle svojedobno komentirao najveću zemlju Južne Amerike: „Brazil je zemlja budućnosti i uvijek će ostati takva...“ No, Facebook ipak nije dugo čekao na ostvarenje svoje budućnosti, barem kada je riječ o broju korisnika i neprestanom rastu prihoda. Sinergija milijarde korisnika, sofisticiranih načina praćenja potreba, snage osobne (prijateljske) preporuke dovela je do stvaranja mreže unutar mreže, pa iako je za sada težište razvoja (čitaj: stjecanje prihoda) stavljeno na marketing i trgovinu, nešto političke akcije i ponekad malo (pop-)kulture, utjecaj na „digitalne urođenike“ ogroman je i nitko ne može dati suvislu procjenu posljedica tog utjecaja na kulturu i obrazovanje, rad i način života generacija koje dolaze.

Na ovom mjestu neću otvarati druge teme o kojima je bilo rasprave, a još manje bih komentirao tekstove koje objavljujemo u ovom broju – oni su dovoljno reprezentativni i govore za sebe – te samo pozivam na čitanje i razmišljanje o temama koje otvaraju. Nećemo se zadržavati ni na nagradama/priznanjima koje smo dodjeljivali najboljim *online* novinarima u zemlji ili posebnim sjednicama posvećenim obljetnicama Bože Težaka (pionira informacijskih znanosti u Hrvatskoj) te Roberta M. Hayesa (čovjeka koji je prije šezdesetak godina skovao termin *information science*).

Na kraju još samo želim spomenuti da su direktori ITN-a u ovih 18 godina bili: Nenad Prelog (Sveučilište u Zagrebu), Robert M. Hayes (University of California, Los Angeles), Pavao Novosel (Sveučilište u Zagrebu), Steven S. Ross (Columbia University, New York), Sherry Ricchiardi (Indiana University, Indianapolis), Damir Boras (Sveučilište u Zagrebu) i Inoslav Bešker (University of Bologna). Članovi Organizacijskog odbora bili su: Domagoj Bebić (Fakultet političkih znanosti), Zoran Bekić (Sveučilišni računski centar), Mario Bošnjak (Hrvatsko novinarsko društvo), Branko Hebrang (HINA), Predrag Pale (Ministarstvo znanosti i tehnologije), Goran Radman (Microsoft Hrvatska), Josip Stipanov (Nacionalna i sveučilišna knjižnica) i Jasenka Zajec (Nacionalna i sveučilišna knjižnica).*

Možda ipak još vrijedi reći da ono što ne smijemo zaboraviti jesu i druženja, kako za vrijeme konferencija tako i poslije njih; svi će reći samo: bilo je neponovljivo!

*Navedene su organizacije u kojima su radili u doba dok su bili članovi Organizacijskog odbora.